

DUM č. 4 v sadě

34. Inf-10 Praktická typografie s LO Writer/MS Word

Autor: Lukáš Rýdlo

Datum: 30.01.2014

Ročník: 4AV, 4AF

Anotace DUMu: Speciální znaky, vložení symbolů do textu, bílé znaky -- mezera, pevná mezera, tabulátor, zalomení řádku a odstavce. Zobrazení netisknutelných znaků. Jejich použití.

Materiály jsou určeny pro bezplatné používání pro potřeby výuky a vzdělávání na všech typech škol a školských zařízení. Jakékoliv další využití podléhá autorskému zákonu.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Speciální znaky

Teorie

V textových dokumentech se kromě běžných znaků objevují symboly, které nelze nalézt na klávesnici a „znaky“, které nelze vidět, ale je nutné mezi nimi rozlišovat a správně je používat. Pro potřeby textových procesorů považujeme za **symboly** nebo přesněji **speciální znaky** všechny znaky, které nevkládáme z klávesnice, ať už jsou to znaky cizích abeced (alfabeta, azbuka apod.), obrázkové znaky (smajlíci, obrázek telefonu na vizitce) nebo matematické symboly (mínus, znak nerovnosti, množinové inkluze).

Vložit tyto znaky je poměrně jednoduché z palety symbolů, kterou v LO Writer najdeme v menu pod Vložit→Speciální znak... a v MS Word pod záložkou Vložení→Symbol (ikona s písmenem omega zcela vpravo).

Pokud hledáme symbol, který v nabídce není, můžeme zkusit vybrat jiný font, např. některý z obrázkových fontů (Webdings, Windings a podobné). V tom případě je nutné si uvědomit, že pokud dokument bude přenesený na počítač, kde tento méně používaný nebo neobvyklý font není nainstalovaný, zobrazí se místo obrázku příslušné písmeno v nějakém jiném písmu, které vybere počítač jako náhradu za chybějící.

Další skupinou znaků jsou tzv. **bílé znaky**. Mezi ně počítáme všechny znaky, které není vidět (vypadají jako bílé místo). Jsou to: *mezera*, *pevná mezera*, *tabulátor*, *znak zalomení odstavce* (enter) nebo *zalomení řádku*.

Potřebujeme-li vidět, kde jsou jaké bílé znaky, lze zapnout **zobrazení „řídících znaků“**. Ikona má v LO Writer (Ctrl+F10, menu Zobrazit→Řídící znaky) i MS Office (Ctrl+8, menu Domů→Odstavec→Zobrazit vše) vzhled .

Pro jejich použití platí:

- **Mezera**

Vkládáme ji mezerníkem, patří za interpunkční znaménka (pokud nenásleduje jiné znaménko nebo zavírací závorka či uvozovka), mezi čísla a jednotky, pokud nechceme, aby se četly jednoslovně (5 V – pět voltů, 5V baterie – pětivoltová baterie). Nepatří do údajů o čase, kolem pomlčky se někdy píše (pomlka ve větě) a někdy ne (jde-li o číselné rozmezí apod.), nepíše se kolem spojovníku. Nepatří na začátek odstavce a nikdy nepíšeme více mezer vedle sebe. Další pravidla jsou uvedena v seznamu z úvodní kapitoly. Mezera umožňuje programu na konci řádku automaticky zalomit řádek a pokračovat na dalším, což je někdy nevhodné (neslabičné a jednopísmenné předložky apod.).

Při zobrazení řídicích znaků oba programy v místě mezery zobrazují tečku vprostřed výšky řádky.

- **Pevná mezera**

Vkládá se v místech, kam patří mezera, ale nechceme, aby došlo k zalomení řádku. Pevnou mezeru bychom měli vkládat automaticky během psaní a má zkratku (v LO Writer i v MS Office) Ctrl+Shift+mezerník. Patří především za jednopísmenné a neslabičné předložky, ale píše se také v datu, mezi číslo a jednotku a v telefonním čísle, tedy všude, kde je nežádoucí, aby text před mezerou zůstal na předchozím řádku a další text byl na novém.

LO Writer ji znázorňuje v textu šedým rámečkem (**došlo k|zalomení**), který se ale netiskne.

Při zobrazení řídicích znaků se navíc místo mezery zobrazuje tečka vprostřed výšky řádku.

MS Word ji zobrazí jako kolečko v horní polovině výšky řádku (jako symbol stupně).

- **Tabulátor** (nikoli tabelátor)

Slouží k zarovnání pomocí zářezek, jejichž použití bude vysvětleno v 15. kapitole.

Umožňuje zarovnávat text podobně jako v tabulkách, vyplní chybějící prostor až k další

zářezce (místo vyplňování mezerami). Program ho automaticky sám použije např. u odrážek

nebo v automatickém obsahu. Nepíšeme ho ručně na začátku odstavce (pokud nemá být text zarovnaný k zářezce)! Programy ho v režimu zobrazení řídicích znaků zobrazí jako šipku →.

- **Znak zalomení odstavce**

Ukončení odstavce probíhá stiskem enteru. Nikdy jej nemačkáme vícekrát po sobě, vznikl by prázdný odstavec (prázdné „odetrování“), což typografie zakazuje, protože se tímto způsobem nedá zarovnávat tak, aby bylo zarovnání zachováno i při změnách (zmenšení textu, vepsání nebo umazání, změna okraje stránky). Pro označení konce odstavce se používá symbol ¶.

- **Znak zalomení řádku**

Vzniká v místě, kde je potřeba zalomit řádek, aniž by vznikl nový odstavec. To je třeba ve verších básně nebo textu sloky písně. Běžně se nepoužívá. Pokud jej používáme místo zalomení odstavce, znemožní to použití stylu odstavců, protože v textu bude jen jeden dlouhý zalamovaný odstavec, místo několika samostatných. Zavedený symbol při zobrazení řídicích znaků je ↵ (zalomená šipka shora vlevo). Vkládá se stiskem Shift+enter a blíže ho rozebereme v 6. kapitole o nadpisech a odstavcích textu.

Praxe – úkoly

1. Vložte do textu znak spojovníku, pomlčky a mínus. Podívejte se, jaký je mezi nimi rozdíl.
2. Zkuste napsat vedle sebe tři tečky (aniž by se převedly na výpustku, tj. stačí neudělat mezeru před nebo za) a porovnat je se symbolem výpustky.
3. Vložte znak velká sigma Σ , nekonečno ∞ , promile ‰ a násobení \cdot .
4. Otevřete libovolný textový dokument (např. stažený z internetu) a zapněte zobrazení řídicích znaků. Najděte místa, kde je vedle sebe napsáno několik mezer, kde je pod sebou více prázdných odstavců, kde jsou umístěné tabulátory a kde je zalomení řádku.
5. Zkuste napsat nějaký text tak, aby neslabičná předložka (v, k, s, z) zůstala na konci řádku a následující slovo odskočilo na další řádek, případně aby se rozdělilo telefonní číslo tak, že první tři čísla zůstanou na předchozím řádku. Nyní nahraďte mezeru pevnou mezerou (nezapomeňte, že nestačí vložit pevnou mezeru, je nejprve nutné smazat tu původní).
6. Napište pod sebe text tří slok písně nebo básně. Pro odřádkování veršů používejte zalomení řádku, pro odřádkování sloky zalomení odstavce. Podívejte se, zda se mezera mezi řádky uvnitř sloky a mezi slokami liší. Příklad si uložte, budete jej potřebovat k procvičení stylů odstavce.
7. Zapněte vkládání odrážek a zkuste psát text, který budete oddělovat zalomením odstavce a zalomením řádku. Jak se bude chovat číslování?
8. Zdatnější studenti si mohou zkusit z internetu stáhnout a nainstalovat nové obrázkové písmo (volně šiřitelná písma naleznete např. na <http://www.1001freefonts.com/> nebo <http://www.ceskefonty.cz/> nebo <http://cz.fontriver.com/> či <http://www.ffonts.net/>) a vložit z něj do dokumentů nějaký symbol. Co se stane (co bude zobrazeno), když font odinstalujeme nebo soubor zobrazíme na počítači, kde není nainstalovaný? Zkuste totéž s českými znaky – zvolte pro již napsanou českou větu změnit font na nějaký, který české znaky neobsahuje. Jak se zobrazí?

Zdroje

Text je původní práce autora. Jako podpora tvrzení teoretické části může sloužit

http://cs.wikipedia.org/wiki/B%C3%ADl%C3%BD_znak, http://cs.wikipedia.org/wiki/Pevn%C3%A1_mezera, <http://cs.wikipedia.org/wiki/Tabul%C3%A1tor>,
<http://office.microsoft.com/cs-cz/word-help/rucni-vlozeni-konce-radku-HP005257877.aspx>.